

mondhatatlan kegyért, hogy Őfelségét oly sok veszélytől szabadította meg, és szerencsésen visszahelyezte az ország élére, hogy a mondott országot igaz és vitathatatlan joga szerint kormányozza.

(*English Historical Documents* VIII. Ed. Andrew Browning, London, Eyre & Spottiswoode, 1953. 59–60.)

(Szakály Orsolya fordítása)

⇨ XIV. LAJOS AZ URALKODÓI HIVATÁSRÓL

XIV. Lajos (1643–1715) fia számára fogalmazott emlékiratainak alábbi, az 1661. évre vonatkozó részletéből kiderül, hogyan vélekedett a Napkirály az uralkodói hivatásról, és milyen elveket követett annak gyakorlásában. (S. T. P.) ⇨

(...)

Törvényül szabtam magamnak, hogy a munkával töltött magányos órákon kívül rendszeresen, napjában kétszer, két vagy három órán át dolgozom különböző személyekkel. (...) Elhatározásom rögtön meghozta gyümölcsét: ettől fogva éreztem, hogy király vagyok, és királynak születtem. (...) A királyoknak mindenekelőtt a józan észre kell hagyatkozniuk, ily módon magától értetődő természetességgel rátalálnak a helyes útra. (...)

Mind a négy államtitkárnak megparancsoltam, hogy ezentúl semmit alá ne írjanak, míg be nem számoltak róla, s ugyanígy a pénzügyi főintendáns⁹³ se. Elrendeltem, hogy semmiféle pénzügyi intézkedés se történjen anélkül, hogy fel ne jegyeznék abba a könyvecskébe, amelyet mindig magamnál hordok, hogy a közelmúlt és a közeljövő kiadásainak ismeretében bármikor egy pillanat alatt átláthassam a kincstár állapotát.

A kancellár ugyanilyen utasítást kapott, azaz jóváhagyásom nélkül semmit se pecsételhetett le, csak az ítéletleveleket, melyeket – miként a nevük⁹⁴ is mutatja – igazságtalanság lenne visszautasítani, s amúgy is inkább a forma, mintsem a dolgok lényege miatt íród-
nak. (...)

Gondom volt rá, hogy mindenki tudomást szerezzen róla, minden más természetű ügyben közvetlenül hozzám kell fordulni, és rendre, rangra való tekintet nélkül lehetővé tettem minden alattvalóm számára, hogy személyesen vagy folyamodvány útján bármikor megkereshessen. (...) Ily módon minden részletre kiterjedően értesültem népem állapotáról, mindannyian érezték, hogy gondom van rájuk, és így megnyertem szívüket. (...)

Ami a kezem alá dolgozó személyeket illeti, először is elhatároztam, hogy egyáltalán nem nevezek ki főminisztert. Higgye el, fiam, ha Ön és valamennyi utóda követi példámat, e tiszttség letűntével hamarosan majd a neve is örökre feledésbe merül Franciaországban. Nincs ugyanis méltatlanabb annál, mint azt látni, hogy a főminiszter tartja kezében az összes államügyet, míg a királynak be kell érnie pusztá címével.

Ezért volt szükség arra, hogy megosszam bizalmamat, és utasításaim végrehajtását több személyre bízom. Igyekeztem is őket az adottságaiknak leginkább megfelelő helyen alkalmazni, de soha semmit se bízam teljes mértékben egyikőjükre sem. A királyoknak legfőképpen ezt kell megtanulniuk.

Ezenfelül még valamire eltökéltem magam. Igaz ugyan, hogy az ügyeknek vannak olyan apró részletei, amelyekbe egyéb foglalatosságaink, de méltóságunk miatt sem tekinthetünk be rendszeresen, ám annak érdekében, hogy a legfőbb hatalmat csakis én tartsam a kezemben, úgy döntöttem, hogy minisztereimet időről időre – amikor a legkevésbé szá-

⁹³ Surintendant des finances.

⁹⁴ Lettre de justice.

mítanak rá – magamhoz rendelem, és részletesen kikérdezem. Mindezt azért, hogy megértsék: ezt tulajdonképpen bármikor és bármilyen ügy kapcsán megtehetem. (...)

Igen nehéz elmondani, fiam, hogyan kell kiválasztani a különböző minisztereket. (...) Ön, miként én sem, nem fog soha azok között keresgélni – bármily képességűek legyenek is –, akik az udvartól távol élnek, vagy jelentéktelenségük miatt észrevétlenek maradnak. Szükségszerűen azok közül választunk, akiket a véletlen hoz elénk, akik már valamilyen tisztséget viselnek, illetve születésük vagy becsvágyuk révén közvetlen közelünkbe jutottak. (...)

A jogi kérdéseket elsősorban a kancellárral, ezzel a sokat látott és e téren elismerten igen jártas hivatalnokommal vitattam meg.

A négy államtitkár részvételével hetente kétszer összeülő tanács üléseire is meghívtam. Ezeken magam elnökölttem. Itt születtek a királyság belügyeit érintő rendeletek és a kérvényekre adott válaszok.

Néhányszor beültem a bírói döntéseket felülvizsgáló tanács⁹⁵ üléseire is, melyeket a kancellár tartott, s melyhez kizárólag magánszemélyek peres ügyeiben született ítéletek jogorvoslatáért lehet folyamodni. Ha más, fontosabb teendői nincsenek, nem lesz haszon nélkül, ha néha így cselekszik, mivel ily módon serényebb munkára ösztökélheti e tanács tagjait, és személyesen ismerheti meg a kérvények előadóit,⁹⁶ akik az ügyeket előterjesztik, valamint véleményt nyilvánítanak. Közülük kerülnek ki ugyanis általában az intendánsok, a követek és más magas rangú hivatalnokaink.

(...) Úgy vélem, meglehetősen eltökéltséggel és lankadatlan buzgalommal immár tíz éve ugyanazt az utat járom: tudok mindenről, meghallgatom minden rendű és rangú alattvalómat; minden pillanatban ismerem a hadsereg létszámát és összetételét, valamint erődményeim állapotát, s ennek megfelelően szüntelenül szükségleteik kielégítése érdekében hozok rendelkezéseket. Azonnal fogadok mindig minden külföldi követet, elolvasom a hozzám érkező jelentéseket, egy részükre magam válaszolok, a többi válasz lényegét közlöm titkáraimmal; szabályozom az állam bevételeit és kiadásait, s mindenről beszámoltatom azokat, akiket én emeltem magas állásokba. Ügyeim az azonban bármely elődömnél jobban titokban tartom. Királyi kegyeimet saját belátásom szerint osztom, ugyanakkor az engem szolgálókat – noha mind magukat, mind hozzátartozóikat jótéteményekkel halmozom el – olyan szerénységre kényszerítem, ami igen messze esik a főminiszterek magas állásától és hatalmától. (...)

(Louis XIV: *Mémoires*. Éd. Jean Longnon, Paris, Tallandier, 1978. 41–50.)

(Tóth Réka fordítása)

⇨ A TUDOMÁNYOS FORRADALOM ÉS AZ „ÚJ FILOZÓFIA” (1661)

A 17. századi „tudományos forradalom”, melyben Anglia döntő szerepet vitt, a gondolkodás és a tudományos fejlődés természetéhez való új attitűd megjelenésével járt. Az alábbi részletek Joseph Glanvill (1636–1680) – lelkes, teológus, a Királyi Társaság alapítóinak barátja, 1664-től a társaság tagja – *The Vanity of Dogmatising (A dogmatizmus hiábavalósága, 1661)* című művéből származnak. A Királyi Társaság megalapítóinak két fontos közös meggyőződésére hívják fel a figyelmet: az arisztotelianus vagy „peripatetikus” filozófia elutasítására és a baconi kísérleti módszer melletti elkötelezettségükre; valamint a tudományos haladásnak a vallási-politikai radikalizmustól való elhatárolására. (K. L.) ⇨

⁹⁵ Conseil des parties.

⁹⁶ Maître des requêtes.